

Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи

12. Розин В. М. Методология: становление и современное состояние. Учеб. пособ. / В. М. Розин. – М.: Моск. псих.-соц. ин-т, 2005. – 414 с.

13. Сухорукова Л. М. Научные школы в педагогической науке Юга России: дис. ... д.-ра пед. наук: 13.00.01 / Людмила Михайловна Сухорукова. – Ростов-на-Дону, 1999. – 372 с.

Светлана Лапаенко

Проблемы развития образования взрослых в Российской Федерации во второй половине XX – в начале XXI века

Аннотация. В статье обоснованы основные проблемы развития образования взрослых в Российской Федерации во второй половине XX – в начале XXI века.

Ключевые слова: образование взрослых, принцип историзма, формы образования взрослых, адаптивно-компенсаторная функция образования взрослых.

Svitlana Lapaenko

Problems of development of adult education in the Russian Federation in the secondhalf of XX-begining of XXI century

Summary. In this article the major problems of adult education in the Russian Federation in the second half of XX – beginning of XXI century.

Key words: adult education, the principle of historicism, a form of adult education, adaptive-compensatory function of adult education.

УДК 374.7.036.5:316.344.42(477)

Валентин Молодиченко,
м. Мелітополь

**ХУДОЖНЬО-ТВОРЧИЙ РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ
ЯК ЧИННИК ВИХОВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕЛІТИ**

Людина здатна змінювати світ в залежності від своєї волі. Тому виключної актуальності набуває проблема розвитку і виховання творчої особистості – людини, яка здатна панувати над випадковостями, здатна не тільки залежати від обставин, але й, змінювати їх, свідомо керувати собою. На сьогодні, в час інформаційного розвитку і культурного гальмування, у тому числі і морального, дуже важливо зрозуміти необхідність етичних знань для стабілізації суспільства та його духовного одужання. Тому, готувати національну еліту треба не тільки на високому

професіоналізмі, а перш за все на нормах християнської етики, на вічних і незмінних традиціях власної культури, на кращих взірцях світового мистецтва.

Ми розглядаємо художньо-творчу активність особистості як таку, що виступає основою виховання духовності, поваги та любові до мистецтва, художньої культури, можливістю повноцінного розвитку таланту людини та адаптації її до нових умов розвитку суспільства у третьому тисячолітті. Саме така особистість може позитивно впливати на економіку та соціальні відносини в суспільстві, зокрема, на культурну, морально-естетичну його сферу.

На наш погляд, більш переконливим є трактування творчої активності П. Виноградовим, М. Дідорою, Н. Дідусь, Я. Пономарьовим. Ці автори вважають, що вона є складним інтегративним утворенням - властивістю або якістю особистості, яка спрямована на створення нового, і базується на єдності розуму, почуття та волі.

Велике значення має творча активність для художньої діяльності. Поєднуючись з роботою мислення, та уяви, творча активність спрямовує її на утворення нового, якісного прогнозування результату діяльності, виявлення особистої сутності митця. На думку всіх дослідників, творча активність розвивається в процесі та результаті мислительної діяльності.

Зарубіжні дослідники, вивчаючи представлену якість в контексті теорії розвитку творчої особистості та персоналістичних концепцій (С. Айснер, М. Баркан, Р. Бернс, Е. Еріксон, Дж. Гілфорд, В. Гордон, А. Осборн, К. Роджерс, Е. Торранс та ін.), вбачають в ній суттєвий засіб розвитку мислення, боротьби з конформізмом (М. Баркан), а також фактор постійної самоосвіти (Р. Бернс).

Метою статті є визначення психолого-педагогічних та соціальних передумов формування особистості засобами художньої творчості.

Художньо-творчий розвиток залежить від того, як росла і виховувалась дитина. Тут слід наголосити на необхідності гуманістичних змін у теорії і методиці викладання дисциплін естетичного спрямування у початковій та загальноосвітній школі, які б розвивали особистість, а саме, максимально враховували природу дитини, її вікові, індивідуальні та фізіологічні (генетичні) особливості. Єдність цих аспектів допоможе нам у теоретичному і

практичному обґрунтуванні вибору методів, форм, засобів і видів діяльності, необхідних для стимулювання складної за структурою художньо-творчої активності дітей на тій чи іншій стадії розвитку. У зв'язку із цим, можна припустити, що для розвитку зазначеної активності необхідні такі форми і методи, які стимулюють усі її взаємопов'язані рівні, у тому числі і найбільш глибокі.

Людина може стати особистістю лише у певному соціальному середовищі під впливом цілеспрямованого виховного процесу. Важливою педагогічною проблемою є процес становлення творчої особистості, що включає розвиток її задатків, почуттів, а також формування системи цінностей і відношень до самої себе, до людей, до суспільства і природи, до всього світу.

Мистецтво є універсальним засобом формування й розвитку творчих здібностей, образного мислення, емоційної сфери, естетичної та національної свідомості особистості. На всіх вікових етапах воно, на думку Д.Є.Кучерюка, виступає, як особлива форма духовно-практичної діяльності, в процесі якої відбувається емоційно-ціннісне самовизначення людини. Розвиток емоційної сфери особистості безпосередньо пов'язаний з її художньо-естетичним вихованням, що активізує здатність до сприйняття, розуміння й обґрунтування оцінки творів мистецтва, відчуття їх краси, сприяє формуванню естетичних потреб, ідеалів, смаків особистості.

Кожна особистість має бути активною, стійкою і цілісною. Для формування такої особистості необхідно знати особливості її структури та чинники, що її формують.

Під естетичною спрямованістю особистості треба розуміти цілі, що ставить людина перед собою. Спрямованість творчої особистості особлива, її діяльність, що незрозуміла для багатьох, буде стосуватися усього суспільства, формуючи його погляди та інтереси. Мистецтво вказує людині, для чого вона живе, мистецтво розкриває їй зміст буття, освітлює життєву мету, допомагає їй визначити своє призначення. Не кожна людина у мистецтві є творцем, але кожна хоче бути ним. Істинні і те, що у творах мистецтва завжди достатньо повно розкривається спрямованість особистості митця і навіть сама особистість, її характер як сформована воля, що має владу над собою і її талант як влада над іншими.

Спрямованість людини до потреб в естетичній насолоді

займає важливе місце в оздоровленні сучасного суспільства. Споглядання естетичних цінностей, слухання музики, відвідування театру та опери часто викликає потребу в творчості. У цьому випадку людина не тільки опановує естетичними цінностями, але й творить їх за законами мистецтва.

Що ж таке творчість? Український Радянський Енциклопедичний словник визначає її як продуктивну людську діяльність, що здатна породжувати якісно нові матеріальні та духовні цінності суспільного значення. Виявляється в різних галузях суспільної практики, науки, техніки, в літературі і мистецтві [8, с. 365]. Можна доповнити значення цього слова, уточнивши, що саме у творчості особа утверджується, формує, відтворює і розвиває себе.

Психолог Л. С. Виготський [2, с. 12] наголошував, що у повсякденному житті творчість – це необхідна умова існування. І все, що виходить за межі рутини, завдячує своїм виникненням творчій діяльності людини. Кожна особистість здатна до творчості, у ній вона розкривається з найбільшою повнотою. Творчий акт – це, по можливості, оптимально глибока реалізація індивідуальності. Складний характер художньої творчості примушує вивчати її в різних аспектах.

Одним з найважливіших завдань естетики, як теорії художньої діяльності, є вивчення природи мистецтва. Відомо, що на стику наук ведуться інтенсивні пошуки. До таких сфер відносяться галузі естетики і психології. В роботах Л. Виготського, А. Бодальова, С. Рубінштейна та інших психологів мистецтво розглядається як “психологічний феномен, сутність якого полягає не в пізнанні світу речей, а у виявленні сфери людських відносин і людського ставлення до об’єктивного світу” [1, 2, 4].

Можна виділити два основних види вчинків у царині творчої діяльності. Перший полягає у відтворенні або повторенні уже створених і вироблених раніше прийомів поведінки. Він пов’язаний з нашою пам’яттю і має назву – відтворювальний або репродуктивний. Другий вид вчинків творчої діяльності має зв’язок із створенням нових образів або дій і називається творчою або комбінаторною поведінкою.

Внутрішнім стимулом творчості стає особливий динамізм усіх якостей і властивостей особистості, здатних реалізуватися у конкретному творчому акті.

На основі психологічних досліджень стосовно визначення якостей творчої особистості, психологом Я. Пономарьовим [7, с. 222] було визначено, що до перцептивних особливостей особистостей, що мають величезний творчий потенціал, найчастіше відносяться напруженість уваги, величезна вразливість сприймання; до інтелектуальних – інтуїція, могутня фантазія, вигадка, дар передбачення, широта знань; до характерологічних – відхилення від шаблону, оригінальність, наполегливість, висока самоорганізація, величезна працездатність.

Американські психологи В. Лоунфельд і К. Бейттел [3, с. 204], на основі вивчення існуючої літератури, визначили тридцять шість головних аспектів творчості та об'єднали їх у систему восьми критеріїв:

1. Вміння побачити проблему.
2. Вміння побачити в проблемі якомога більше можливих сторін і зв'язків.
3. Гнучкість, вміння:
 - зрозуміти нову точку зору;
 - відмовитись від засвоєної точки зору.
4. Оригінальність, відхід від шаблону.
5. Здібність до перегрунтування ідей і залежностей.
6. Здібність до абстрагування або аналізу.
7. Здатність до конкретизації або синтезу.
8. Відчуття стрункості організації ідей.

Ці властивості, на думку В. Лоунфельда і К. Бейттела, забезпечують успіх поглибленого аналізу актуальної ситуації, отримання негайного результату.

О. Н. Лук [6, с. 92-97] виявляє такі якості творчої особистості:

- схильність до “гри” (цінує гумор і сприйнятлива до смішного);
- розкутість мислення, легкість асоціювання, смілива “гра ідеями”;
- внутрішня розкутість, впевненість у собі (не зарозумілість!);
- вміння говорити з кафедри;
- оригінальність, але без прагнення підкреслити свою незвичайність;
- завзятість, наполегливість, цілеспрямованість;

Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи

- вміння виявити проблеми там, де для інших все зрозуміло, здібність знаходити і формулювати задачі;

- здібність оперувати з нечітко визначеними поняттями;

- підвищення прагнення до самоствердження;

- сміливість розуму і духу, які необхідні, щоб зародився сумнів у загальноприйнятому, щоб руйнувати застарілі стереотипи заради створення кращого, думати так, як не думає ніхто, довіряти своїй інтуїції, коли немає ще точних логічних доказів;

- сміливість уяви, щоб побачити недосяжне, а потім спробувати досягти його, щоб протиставити свою ідею думці більшості і, якщо потрібно, ввійти у конфлікт з нею.

Розвиток художньо-творчих якостей особистості відбувається і в процесі повсякденного сприймання і безпосереднього спостереження життя, творів музичного та образотворчого мистецтва і спілкування з іншими видами мистецтва. У всіх цих випадках предмети і явища оточуючого середовища, впливаючи на мозок людини через органи відчуттів, видозмінюють її психологічну структуру і тим самим вдосконалюють роботу самого мозку, його якісний стан.

Безумовно, спілкування з оточуючим світом і людьми є джерелом творчості і складає фундамент для творчої діяльності. Отже, життєвий матеріал – це дуже важлива і обов'язкова умова творчості, а будь-який твір мистецтва є відображенням реального світу, який синтезується і інтегрується з внутрішнім світом особистості творця. Таким чином “мистецтво не передає світ “у відбитку”, а ніби ставить експеримент, створює ситуацію” [5, с. 10]. Це спонукає до пізнання життя, до пізнання самого себе і навколишнього середовища. Тому ми вважаємо, що споглядання творів мистецтва також є необхідною умовою для виникнення бажання творити, для розвитку творчого потенціалу особистості і пізнання світу через власну творчість, відкриваючи шлях до цього через відвідування театрів, філармонії, виставок, художніх музеїв, опери та вивчення історії мистецтва.

Спілкування з різними видами мистецтва є, у певному розумінні, джерелом натхнення особистості на творчість. Так, наприклад, літературний чи художній твори скеровують свідомість у певному напрямку і надають необмежений простір для прояву уяви, фантазії, творчого мислення та ін., що є певним поштовхом до виникнення бажання творити.

Звичайно, кожна галузь мистецтва має свої специфічні завдання в процесі відображення зовнішнього та внутрішнього світу, але головне це те, що людина яка навчається повинна опанувати предмет та завдання кожної галузі мистецтва на основі їх взаємозв'язку. Музика, образотворче мистецтво, література, взяті в їх комплексності, і є тими дійовими факторами, здатними сформуванати певний тип соціального мислення, відчуття, реагування на явища життя, а також зародити у людині потребу в творчій діяльності.

Комплексний підхід до навчання допоможе подолати односторонність та фрагментарність мислення, емоційну бідність уявлення, які провокуються відокремленістю предметів художньо-естетичного циклу.

Комплексне осягнення мистецтва також дозволить здійснити порівняльне сприймання життєвих, соціально-вагомих понять, мотивів (наприклад, мужність, героїзм, любов до батьківщини тощо), які розкриваються в художній літературі, музиці та живопису. Зіставлення змістовно близьких тем та мотивів у різних видах мистецтва допоможе пізнати дійсність, людські відношення в їх єдності та багатоманітності, відкрити взаємозв'язок різних видів мистецтва, його багатofункціональність.

Важливо підкреслити, що в методологічному аспекті комплексний підхід не являє собою остаточно сформовану систему принципів та правил. Їх реальний зміст історично-динамічний та відображує певний рівень та стиль мислення, практичної діяльності. Застосування цих підходів у певній мірі становить сферу творчого пошуку володіння діалектичним методом мислення.

За даними соціологічних досліджень, музика як вид мистецтва, посідає одне з перших місць у сфері естетичних уподобань молоді. Враховуючи виховні можливості музики і значне місце, котре відводиться їй в житті людини, цілеспрямована організація дозвілєвої діяльності учнівської молоді, що пов'язана з музикою, буде мати виховний характер. Соціологами виділяються два основних способи впливу на особистість: прямий (маніпуляторський) і непрямий – вплив за допомогою створення певних нових зв'язків особистості із середовищем через зміну середовища. Саме другий шлях надає можливість побудувати весь процес формування естетичних

потреб особистості у галузі мистецтва на засадах активної художньо-творчої діяльності.

В розвитку особистості вирішальними є такі фактори як діяльність, психічний розвиток, інтелектуальний розвиток. Особистість формується в діяльності, і поза нею не існує будь-якого інформування та розвитку особистості.

Отже, в діяльності, як самостійній, так і певним чином змодельованій педагогічно, особистість реалізує себе і розвивається цілісно: в єдності інтелектуального, емоційного і психологічного контекстів.

Спираючись на провідну тезу вітчизняних психологів про єдність свідомості та діяльності, наводимо думку С.Л. Рубінштейна, який стверджував, що фундаментального значення для людини набуває свідомість не тільки як знання, але і як ставлення.

Звідси випливає, що пізнання і ставлення об'єднуються: ставлення завжди базується на пізнанні, а пізнання, в свою чергу не існує поза ставленням. До того ж, ставлення формується тільки в діяльності.

Вчені зазначають, що коли у відображенні реальної дійсності переважає пізнавальний бік, це свідчить про науково-творчу діяльність, якщо ставлення – про художньо-естетичну.

Вдосконалення процесу художньо-творчого розвитку особистості, формування естетичних потреб у галузі мистецтва передбачає три взаємопов'язані та взаємозалежні умови:

- набуття знань із різних жанрів мистецтва;
- розвиток здатності до сприйняття художніх образів;
- цілеспрямовану організацію художньо-творчої діяльності, що має домінуючу роль.

Неврахування будь-якої ланки призводить до втрат у педагогіці естетичних потреб, не розвиває естетичну свідомість, не формує особистісного емоційно-ціннісного ставлення до мистецтва, не закріплюється у свідомості.

Розрив у взаємопов'язаних ланках веде до неповного, викривленого сприйняття твору мистецтва, що знаходить вияв у баченні його лише суто формального, почуттєвого боку.

На нашу думку, лише в гармонізації вказаних трьох компонентів міститься найголовніша з педагогічних умов підвищення ефективності процесу естетичного виховання учнівської молоді, формування розвинутих естетичних потреб в

галузі мистецтва.

У процесі навчально-виховної роботи ми маємо за мету виховати людей творчого складу з певними якостями та практичними вміннями, здатних до передачі власного досвіду наступним поколінням. Вони мають бути творчими особистостями, для яких необхідно самим випробувати ті відчуття, які вони хочуть викликати в інших.

Розвиток естетичних почуттів людини, творця прекрасного, є необхідною умовою його успішної діяльності. Тому під естетичним вихованням варто розуміти систематичний розвиток почуттєвої сфери і творчих вмінь. Що розширюють можливість насолоджуватися красою і творити її.

При належному рівні розвитку вищих почуттів виникає потреба у творчості, на початковому етапі якої формуються саме уміння, які включають у себе вивчення правил, законів, аксіом, надбання практичних вмінь та навичок. Це складає міцний фундамент для реалізації і розвитку творчого потенціалу особистості, яка, в подальшому, не обмежується наявністю лише початкових технічних вмінь.

На наш погляд, досить важливим для творчої особистості є здатність побачити людину і її справу як прекрасне, уявити її в рисах краси. Та ідея, яка не отримала у творі мистецтва естетичного образу прекрасного, стає безсилою.

Таким чином, виховання естетично розвинутої людини, людини, яка є носієм високих духовних, морально-вольових, фізичних якостей, найефективніше може здійснюватися завдяки розвитку її творчих можливостей і потреб.

Література

1. Бодалев А. А. Общая психодиагностика. Основы психодиагностики и психологического консультирования / А. А. Бодалев. – М., 1987. – 304 с.
2. Выготский Л. С. Воображение и творчество в детском возрасте. Психологический очерк / Л. С. Выготский. – М., 1967. – 93 с.
3. Искусство и дети: Эстетическое воспитание за рубежом / Под ред. В.Шестакова. – М.: Искусство, 2008. – 271 с.
4. Рубинштейн С. Л. Проблема способностей и вопросы психологической теории / С. Л. Рубинштейн // Вопросы психологии. – 1960. – №3. – С. 3-15.
5. Лихачев Д. С. Очерки по философии художественного творчества / Д. С. Лихачев. – СПб.: БЛИЦ, 1996. – 160 с.
6. Лук А. Н. Психология творчества / А. Н. Лук. – М.:

Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи

Наука, 1998. – 127 с.

7. Пономарев А. Я. Психология творчества и педагогика / А. Я. Пономарев. – М.: Педагогика, 1996. – 280 с.

8. Эстетика: Словарь / Под общей ред. А. А. Беляева и др. – М., 1989. – 447 с.

Валентин Молодиченко

Художественно-творческое развитие личности как фактор воспитания национальной элиты

Аннотация. *Статья посвящена комплексному анализу проблемы формирования новой национальной элиты на основе художественно-творческого развития личности, определению психолого-педагогических и социальных условий формирования личности.*

Ключевые слова: *национальная элита, художественно-творческая активность, творческая деятельность, творческая личность, художественно-творческое развитие.*

Valentin Molodychenko

Artistic and creative development of personality as elite national education factor

Summary. *The article presents a complex analysis of the problem of new national elite forming on the basis of artistic and creative development of personality, definition of psycho-pedagogical and social conditions of personality formation.*

Key words: *national elite, artistic and creative activity, creative activity, creative personality, artistic and creative development.*

УДК 371. 13 (091) “17/18”

**Юлія Радченко,
м. Київ**

**РОЗВИТОК ІДЕЙ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ
ВЧИТЕЛЯ У НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНІЙ ДУМЦІ
НІМЕЧЧИНИ (СЕРЕДИНА ХVІІІ – ПЕРША ПОЛОВИНА
ХІХ СТ.)**

В кінці ХVІІІ ст. в Україні сформувалася система освіти, що в основному відповідала російській. Ідеї європейського Відродження та Просвітництва користувалися особливою увагою російської імператриці Катерини ІІ, яка однією із найперших